Rola prasy dziecięcej i młodzieżowej w wychowaniu 1918-1939

Stan badań nad czasopiśmiennictwem dla dzieci i młodzieży lat 1918-1939 jest nadal dosyć skromny. Ówczesne programy szkolne – w tym szkoły powszechne podkreślały, iż nauczanie – poza funkcją poznawczą – ma do spełnienia ważne zadanie wychowawcze Poza zbiorami Biblioteki Narodowej, książnic i niektórych bibliotek niewiele jest w Polsce miejsc, gdzie przechowywane są oraz udostępniane – również w formie materiałów i środków dydaktycznych - zbiory czasopism dla młodszych czytelników, wydawane w okresie międzywojennym. Niniejsze rozważania poświęcone roli prasy dziecięcej i młodzieżowej, ze względu na obszerność zagadnienia, opieram na zbiorach periodyków biblioteki Domu Kresowego. Od początku jego istnienia pomagałam w ich systematyzowaniu, gromadzeniu oraz porządkowaniu.

Wybrane egzemplarze periodyków wykorzystywałam podczas lekcji muzealnych, pogadanek dla dzieci i młodzieży, spotkań tematycznych dla seniorów oraz podczas wykładów na uczelni.

Książki, nuty oraz czasopisma o charakterze patriotycznym zajmowały poczesne miejsce w każdej większej domowej bibliotece rodziny, która włączała się w dzieło przywrócenia dawnej świetności Ojczyzny już niepodległej.

Budowa ustroju oświatowego, organizowanie na nowo polskiej szkoły, kształcenie nauczycieli w służbie Polski i narodu, kształtowanie się podstaw państwowości polskiej, aktywność polityczna społeczeństwa, walka o unowocześnienie edukacji ze szczególnym uwzględnieniem wątków patriotycznych kształtowały obraz ówczesnego czasopiśmiennictwa, skierowanego do młodszego adresata.

Prasa okresu II RP – w tym dla dzieci oraz młodzieży - to prasa narodu posiadającego swój byt państwowy oraz świadomego trudów odzyskania niepodległości. Przyczyniła się do intensywnego rozwoju edukacji patriotycznej, rozumianej jako kształtowanie więzi z Ojczyzną oraz obrony jej dobrego imienia, szacunku dla własnego państwa, poszanowania dobra wspólnego oraz dziedzictwa kultury narodowej, upowszechniania wiedzy na temat polskiej obyczajowości oraz tradycji, a także kultywowania ich, rozpowszechniania wiedzy na temat walorów przyrodniczych oraz krajobrazowych naszego kraju osiągnięć gospodarczych Polski Niepodległej, kształtowania postawy odpowiedzialności za jej losy. Jest to oczywiście definicja niekompletna, odnosząca się do treści patriotycznych, eksponowanych w periodykach dla dzieci oraz młodzieży wpisujących się w nurt popularny. Umiejętność czytania i „oczytanie“, wartości wychowawcze czerpane z czasopism eksponujących tematykę patriotyczną oraz religijną, edukacją i wychowanie „ku uchwale Ojczyzny” miały ogromny wpływ na kształtowanie się wyobraźni i marzeń dzieci oraz światopoglądu młodzieży. W okresie międzywojennym czasopisma im dedykowane kształtowały szlachetne postawy moralne – przyszłych powstańców oraz sanitariuszek.

Ten model kształtował się jeszcze na przełomie XIX i XX wieku, zatem jeszcze pod zaborami. Polska szkoła, powstająca na nowo dopiero w warunkach niepodległego państwa potrzebowała uczniów twórczych, oczytanych, zdobywających wiedzę nie tylko na podstawie obowiązujących programów, lecz chcących poszerzać wiedzę o Ojczyźnie dzięki publikacjom popularyzatorskim. Wielu z nich współredagowało czasopisma szkolne, pełniące istotne zadanie w procesie wychowawczym oraz dydaktycznym. Szata graficzna, a nawet stylistyka oraz wzrost liczebny periodyków szkolnych pozostawały w związku z rozwojem prasy polskiej dla dorosłych w latach 1918-1939. Bezpośrednią przyczyną ich powstania była inicjatywa nauczycieli języka polskiego, historii, przedmiotów przyrodniczo-

geograficznych lub też swoistej elity uczniowskiej – zdolnej, zainteresowanej konkretną dziedziną twórczości lub wiążących swoją przyszłość z publicystyką i edytorstwem.

W jaki sposób periodyki uczniowskie wpisywały się w nurt popularyzacji edukacji patriotycznej? Po I wojnie zaczęto wydawać czasopisma dla młodzieży szkolnej, harcerskiej i zaangażowanej w życie społeczno-polityczne, w tym - czasopisma powielane lub drukowane dla potrzeb danej szkoły, ukazujące się okazjonalnie.

Odrębne miejsce w czasach II RP zajmowały czasopisma dla dzieci i młodzieży ukazujące się w niepodległym państwie, wydawane poza obszarem przedszkola czy szkoły, skierowane do czytelników rozbudzonych społecznie oraz intelektualnie lub po prostu spragnionych ciekawej, zajmującej lektury z odniesieniami do wydarzeń współczesnych. W zbiorach biblioteki Domu Kresowego zachowały się periodyki będące pokłosiem „patriotycznych wyczynów kolonijnych" dzieci oraz młodzieży. Wśród nich kilka egzemplarzy „Kuźnicy Młodych". Na szczególną uwagę zasługuje numer 2 z 12 lipca 1933 roku z odręczną adnotacją na okładce „Starostwo Morskie – egzemplarz obowiązkowy – nakład 2000 egzemplarzy", poniżej zaś widnieje zdjęcie uczestników „Kolonii Męskiej Straży Przedniej" w lnianych koszulach podczas uroczystości otwarcia gmachu Państwowego Gmachu Banku Rolnego w Gdyni w dniu 25 VI 1933 roku z wyjaśnieniem, iż lniana koszula samodziałowa została przyjęta przez „Straż Przednią" jako mundur organizacyjny. Symbolizuje on „polską ludowość i rodzimą wytwórczość". Zamieszczona informacja pochodziła z propagandowej pocztówki „Straży Przedniej" rozdawanej potencjalnym kandydatom. Numer 2 „Kuźnicy Młodych" z 15 marca 1932 roku nosi podtytuł „Czasopismo młodzieży szkolnej". Na stronie trzeciej znalazło się zdjęcie Piłsudskiego „po aresztowaniu w Łodzi", a poniżej życzenia od redakcji z okazji Imienin Marszałka. Nadmienić należy, iż periodyk posiadał zezwolenie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświaty z dnia 9 grudnia 1931 roku na kolportaż wśród młodzieży szkolnej.

Lata 1918-1939 to czas rozkwitu różnego typu form życia społecznego, kulturalnego, instytucji edukacyjno-wychowawczych. Polaryzowała się wówczas świadomość narodowo-państwowa, a edukacja patriotyczna stawała się priorytetem w rodzinie, w szkołach oraz placówkach pozaszkolnych. Prasa dziecięca i młodzieżowa przybrała niespotykanych dotąd rozmiarów pod względem nakładu.

W ciągu roku ukazywało wychodziło około pięćdziesięciu tytułów – w tym ponadto dla młodzieży: „Drużyna", „Filomata", „Ku Szczytom", „Młoda Polka", „W młodych oczach", „Na tropie", „Zuch", „Czyn Młodzieżowy PCK", „Kuźnia Młodych", „Strzelczyk", „Orlęta", „Pochodnia". Czasopisma dla dziecięce były mniej liczne, ale za to wychodziły częściej i dłużej, a wśród nich m.in. „Promień słońca", „Iskry", „Mały Przegląd", a także „Przyjaciel Przyrody", „Orli Lot", „Wynalazki i Odkrycia", „Przygody i Podróże" , „Świat Przygód".

Marta Moldovan-Cywińska

https://www.tu-kultura.pl/atelier-wychowania/edukacja-wychowanie/marta-moldovan-3/